

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему:

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконала:

студентка II курсу магістратури, 53 групи
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Баран Аліна Леонідівна

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент Стрілецька Наталія Михайлівна

Роботу подано до розгляду « ___ » _____ 20__ року.

Студентка _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол No _____ від « ___ » _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри _____ Ірина ТУРЧИНА
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
1.1 Концептуальні засади економічної підготовки дітей дошкільного віку.....	
1.2 Поняття гри, їх класифікація. Місце ігрової діяльності у розвитку дитини старшого дошкільного віку.....	
1.3 Ігрові технології як засіб економічного розвитку старших дошкільників.....	
1.4 Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ГРИ	
.....	24
2.1 Організація і зміст експериментального дослідження. Констатувальний експеримент.....	24
2.2 Система ігрових завдань для формування основ економічних знань старших дошкільників. Формувальний експеримент.....	31
2.3 Діагностика економічного розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	38
2.4 Висновки до розділу 2.....	49
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціально-економічні зміни, що відбуваються сьогодні в Україні, визначають як пріоритетне завдання своєчасного та ефективного економічного виховання підростаючого покоління (зокрема дітей середнього дошкільного віку). У сучасних умовах майже кожна людина визначає свою громадську позицію через економіку. Загальновизнаним є те, що економічна підготовка є необхідним компонентом будь-якої доцільної діяльності, а отже повноправним членом товариства без економічних знань стати не можна. Це зумовлює потребу суспільства в економічно грамотних людях, здатних поєднувати особисті та громадські інтереси, ділові та моральні якості.

Починати економічне виховання можливо і необхідно вже в дошкільному віці, у період, коли закладаються основи для формування особистості, йде освоєння соціального середовища, набувається перший досвід участі в економічних відносинах (найчастіше споживання), засвоюються окремі економічні поняття. Якщо в середині ХХ ст. спостерігалася штучна ізоляція дітей дошкільного віку від економічних проблем, то сьогодні дитині дошкільного віку потрібно вміти робити усвідомлений економічний вибір, представляти призначення грошей, розуміти, що таке ціна товару, з чого складається сімейний бюджет, у нього мають бути сформовані такі якості як самостійність, ініціатива, економність, ощадливість, працьовитість, уміння застосовувати економічні знання у конкретних практичних умовах, раціонально використовувати доступні матеріальні цінності, порівнювати власні потреби з матеріальними повноваженнями.

Ці завдання можна ефективно вирішувати в умовах дошкільного освітнього закладу. Завдяки інтеграції економіки з формуванням елементарних математичних уявлень, розвитком мови, образотворчою

діяльністю можна створити у старших дошкільнят комплексне уявлення про навколишній світ, сприяти розвитку гармонійної особистості.

Теоретико-методологічна основа роботи. Економічне виховання як актуальна проблема сучасності включає психологічні, педагогічні та соціальні напрями наукових досліджень таких вчених як Л.І. Абалкін, А.Ф. Аменд, С.Я. Батишев, Ю.К. Васильєв, Т.В. Дробишева, В.Д. Попов, І.А. Сасова, Б.П. Шемякін та ін.. Ефективність економічного виховання дітей старшого дошкільного віку підтверджено у публікаціях українських вчених А.В. Ареф'євої, О.А. Бас, С.А. Костюка, В.В. Моргуна та ін. Внесок у теоретико-методологічну базу теми зробили зарубіжні вчені: Жан Піаже, який розробив теорію когнітивного розвитку та наголошував на важливості гри в навчанні та розвитку; Джером Брунер, який виступав за використання активного навчання, заснованого на відкритті, і важливість активної участі дитини в навчальному процесі; Девід Аурубель, який підкреслив важливість попередніх знань і досвіду в процесі навчання.

Проте, недостатньо, на нашу думку, в науково-методичній літературі висвітлено питання економічного розвитку дошкільника засобом ігрової діяльності, що й зумовило обрання теми нашого дослідження «Формування основ економічних знань старших дошкільників засобом ігрової діяльності»

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для покращення якості освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах, підвищення інтересу дошкільників до вивчення елементів економіки та формування у них початкових основ економічної культури.

Об'єкт дослідження: пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування економічних знань дошкільників у процесі ігрової діяльності.

Мета дослідження: обґрунтувати можливості використання ігор економічної спрямованості у процесі економічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до зазначеної мети дослідження окреслено наступні **завдання:**

1. Висвітлити концептуальні засади економічної підготовки дітей дошкільного віку.
2. Розкрити сутність гри та її місце в розвитку дітей старшого дошкільного віку.
3. Проаналізувати педагогічний досвід з використання ігрових технологій для формування економічних знань дошкільників.
4. Укомплектувати та експериментально перевірити ефективність системи ігрових завдань економічної спрямованості як засобу економічного розвитку старших дошкільників.
5. Розробити методичні рекомендації щодо використання системи ігрових завдань економічного змісту для формування початкових основ економічних знань у дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач були використані такі методи:

- 1) теоретичні методи – науковий аналіз, абстрагування, синтез, систематизація;
- 2) емпіричні методи – спостереження, анкетування, педагогічний експеримент.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (58 найменувань) та додатків.

Загальний обсяг роботи – сторінки 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Концептуальні засади економічної підготовки дітей дошкільного віку

Соціально-економічні зміни, що відбуваються сьогодні в Україні, визначають як пріоритетне завдання своєчасного та ефективного економічного виховання підростаючого покоління, зокрема дітей старшого дошкільного віку. Загальновизнаним є те, що економічна підготовка є необхідним компонентом будь-якої доцільної діяльності, а отже повноправним членом товариства без економічних знань стати не можна. Це зумовлює потребу суспільства в економічно грамотних людях, здатних поєднувати особисті та громадські інтереси, ділові та моральні якості.

Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція), освітня лінія «Дитина в світі культури», наголошує на тому, що дитина має усвідомлювати, що довколишній предметний світ — рукотворний, створений для задоволення потреб людини та завдяки людській праці, мати елементарні знання про виробництво різних предметів ужитку, технічних приладів та знарядь, засобів пересування та зв'язку; виявляти ціннісне ставлення до результатів людської праці, розуміти її необхідність і мотивацію, зв'язок із життєвими потребами, станом здоров'я, знати про професійну зайнятість батьків, найближчих родичів; багатоманітність професій у різних сферах діяльності людини, називати найпоширеніші; розуміти відмінність між власною діяльністю і виробничою діяльністю дорослої людини; мати уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, вміти ощадливо ставитися до речей, грошей; розрізняти соціальні ролі «покупець», «продавець», поняття «товар», «гроші», «заощадливий», «недбайливий»; використовує різні предмети за призначенням, дбайливо до них ставиться,

дотримується умов догляду і зберігання; застосовувати елементарні економічні поняття; ощадливо ставитися до речей, грошових коштів.

В умовах сьогодення одне з основних завдань навчально-виховного процесу полягає не в накопиченні навчальної інформації з окремих галузей знань, а насамперед у формуванні готовності до самостійного пошуку способів пізнавальної інформації, налагодження людських стосунків, взаємодії, спілкування й уже на цій основі збагачення власного запасу знань і досвіду. Особливості життя в сучасному соціумі вимагають зниження вікових меж для початку економічного виховання й соціалізації дітей як фундаментальної бази для подальшої економічної освіти, що є невід'ємною умовою успішної соціалізації взагалі.

Базовий компонент дошкільної освіти трактує виховання як залучення малого українця до системи вироблених людством цінностей, формування ціннісного ставлення до дійсності.

«Економічне виховання» у деяких дослідженнях трактується як систематичний, цілеспрямований вплив з метою формування у членів суспільства знань, умінь та навичок, потреб та інтересів, стилю мислення, відповідних природі, принципам та нормам раціонального господарювання в умовах ринкової економіки[13].

Економічне виховання постає як процес, який впливає формування світогляду дитини, сприяє розвитку економічного мислення.

Починати економічне виховання можливо і необхідно вже в дошкільному віці, у період, коли закладаються основи для формування особистості, йде освоєння соціального середовища, набувається перший досвід участі в економічних відносинах (найчастіше споживання), засвоюються окремі економічні поняття. Якщо в середині ХХ ст. спостерігалася штучна ізоляція дітей дошкільного віку від економічних проблем, то сьогодні від дитини 6-7 років потрібно вміти робити усвідомлений економічний вибір, представляти призначення грошей,

розуміти, що таке ціна товару, з чого складається сімейний бюджет, у нього мають бути сформовані такі якості як самостійність, ініціатива, економність, ощадливість, працьовитість, уміння застосовувати економічні знання у конкретних практичних умовах, раціонально використовувати доступні матеріальні цінності, порівнювати власні потреби з матеріальними повноваженнями.

Однією з умов успішного формування економічних уявлень у дітей дошкільного віку є педагогічний процес, спроектований на базі єдності мети, змісту форм та методів навчання, за наявності спеціально створеної предметно-просторового середовища [6, с. 252]. Цю умову можна реалізувати у спільній діяльності дорослих та дітей у рамках освоєння освітніх областей та режимних моментів, а також у самостійній діяльності дітей, в умовах створеного педагогами мотивуючого предметно-просторового середовища, що дозволяє дітям взаємодіяти з однолітками та індивідуально. Значимість економічного виховання підкреслюють багато дослідників (Г.Н. Годіна, Л.А. Голуб, Т.В. Дробишева, Е.А. Курак, А.М. Орешина, І.А. Сасова, А.А. Смоленцева, А.Д. Шатова та інші).

Сутність економічного виховання дітей старшого дошкільного віку полягає в ознайомленні дітей з елементарними відомостями з економічної галузі, у навчанні їх правильному ставленню до грошей, способів їх заробляння та розумне використання, пояснення взаємозв'язку економічних та етичних категорій, навчання дошкільнят цінувати результати праці дорослих, цінувати блага дитинства та бути розумним споживачем цих благ.

Мета економічного виховання особистості – формування та розвиток якостей особистості на основі економічних знань, умінь та навичок, а також закріплення певних зразків поведінки в економічній системі [1, с. 7].

Завдяки економічному вихованню діти старшого дошкільного віку переймаються ощадливим, раціональним ставленням до природи, отримують

уявлення про бюджет сім'ї, сімейні потреби, розумні витрати, вартості іграшок, книг тощо.

При цьому економічне виховання дошкільників не тільки наближає дитину до реального життя, навчаючи її орієнтуватися в ситуаціях, що відбуваються, і формує ділові якості особистості, а й забезпечує наступність у навчанні між дитячим садком і школою [3].

Економічне виховання - частина загальної системи виховання, організований педагогічний процес, спрямований формування дбайливого ставлення до навколишнього світу цінностей, ще одне з граней виховного процесу.

Цілеспрямоване економічне виховання сприяє формуванню економічного мислення дітей старшого дошкільного віку, розвиває їх навик осмислення явищ економічного життя та застосування економічних знань у повсякденному житті.

Дошкільник, сам того не розуміючи, постійно бере участь в економічних процесах. Він разом із батьками ходить на ринок, до магазину, іноді самостійно робить покупки, тим самим отримуючи первинний економічний досвід. Звідси випливає, що головне завдання економічного виховання – не просто дати дитині необхідні економічні знання, а навчити її правильно розпоряджатися цими знаннями.

Дитина старшого дошкільного віку має вміти оцінювати свої потреби та можливості, знати базові економічні поняття та їх визначення, розуміти, що заробітна плата – це оплата за працю, що витрати сім'ї не повинні перевищувати доходи, що заощадження – це кошти, що накопичуються сім'ї, які призначені для задоволення сімейних потреб у майбутньому і т.д.[14].

Принципи економічного виховання дошкільників:

1. Принцип ефективності характеризує практичну сторону спільної господарсько-виховної роботи з сім'єю в дитячому саду. При цьому учасниками таких процесів в основному є дошкільники, оскільки вони є

основною метою освітнього процесу, а діяльність інших учасників відповідає реаліям суспільного життя. Це головна умова для цього.

2. Принципи свідомості і діяльності визначають такий перебіг економічно підготовленого спільного процесу в галузі охорони здоров'я, і коли кожен з його учасників свідомо хоче брати участь в ньому, він зацікавлений в кінцевому результаті (для дорослих це придбання дитиною необхідних економічних здібностей. Оволодіння знаннями і навичками і використання їх в життєвих ситуаціях). Позитивний результат спільної роботи учасників освітнього процесу визначається активністю дитини. Свідомому засвоєнню знань сприяє визначення цілей і завдань дитячого господарства, раціональних методів роботи як на заняттях, так і в позакласній діяльності. Чим активніше діти, тим глибше їх знання основ елементарної економіки.

3. Принцип економічної освіти і його зв'язок з життям. У контексті застосування цього принципу дослідник А. Курінний каже, що сучасні дитячі садки поступово позбавляються від утилітарного підходу до співпраці з сім'єю, використовуючи тільки досвід домашнього навчання. Перш за все, це стосується "адаптації" такого досвіду до поточних соціально-економічних потреб.

4. Принцип відкритості у взаємодії учасників освітнього процесу обумовлений новітньою філософією взаємодії декомунізації між сім'єю і дошкільними освітніми установами. За словами Шаповалової, " перехід до нової форми відносин між батьками і вчителями Неможливий в рамках закритого дитячого садка: він повинен стати відкритою системою. Вітчизняні вчені відзначають, що відкритість у взаємодії повинна розглядатися з двох позицій: "відкритість всередину" і "відкритість назовні". Перший термін можна розглядати як характеризуючий освітній процес відповідно до його потреб і реаліями часу, що описує його як гнучкий, гуманістичний, вчитель, дитина, батьки.

Економічне виховання ґрунтується на ряді концептуальних засад, які сприяють розвитку фінансової грамотності та формуванню раціонального економічного мислення у дітей. Декілька ключових концептуальних засад економічного виховання включають:

1. Економічна соціалізація. Це процес включення дитини в економічне середовище суспільства, вивчення економічних структур, ролей та взаємовідносин. Головна мета це сприяти розвитку у дитини розуміння економічних реалій, ролі грошей та фінансових процесів у її житті.

2. Формування фінансової грамотності. Це розвиток навичок та знань, необхідних для ефективного управління фінансами, розуміння понять доходу, витрат, заощаджень, інвестицій тощо. Мета: забезпечення дітей ключовими інструментами для успішного фінансового планування та управління ресурсами.

3. Сприяння розвитку економічного мислення. Це розвиток у дітей аналітичних та критичних навичок, необхідних для розуміння економічних ситуацій, вирішення проблем та прийняття обґрунтованих рішень. Мета: формування у дітей навичок аналізу економічних процесів і розуміння їхнього впливу на їхнє власне життя та суспільство в цілому.

4. Розвиток економічної культури. Це усвідомлення дітьми етичних та культурних аспектів економічної діяльності, виховання у них поняття відповідальності та справедливості. Мета: виховання громадян, здатних свідомо та етично взаємодіяти у економічному просторі та сприяти сталому розвитку.

5. Стимулювання підприємницького мислення. Це розвиток у дітей ініціативності, творчості та підприємницьких навичок для вирішення завдань та реалізації ідей. Мета: стимулювання підприємницького потенціалу, формування вмінь розпізнавати можливості та приймати ініціативу.

Ці концептуальні засади разом створюють цілісний підхід до економічного виховання, сприяючи не лише формуванню конкретних знань, але й розвитку ціннісних орієнтацій і соціальних навичок у дітей.

Отже, економічне виховання є актуальним і для дітей дошкільного віку, тому що дитина мимоволі стикається з такими економічними поняттями як праця, ціна, "вартість", "товар", "торгівля" і т. д.

Економічне виховання дає можливість наблизити пізнання дітей старшого дошкільного віку до реальної реальності, може дати початок економічному мисленню; створює зацікавленість до суспільної картини, що відбувається у соціальній сфері; знайомить із робочими спеціальностями; збагачує лексичний словник дитини, який пов'язаний із областю економічної та трудової діяльності людей.

Отримання позитивних якостей, таких як здатність чесно перемагати, радіти успіхам товариша, змагатися, зазнавати поразок і переживати від програшу, формування комунікабельності, відповідальності, здоровий інтерес до грошей, розуміння правил їх чесного отримання, почуття власної гідності, бажання доводити всі справи до кінця. Усі ці завдання, які знаходять своє рішення під час розвитку економічних знань дітей дошкільного віку.

1.2 Поняття гри, їх класифікація. Місце ігрової діяльності у розвитку дитини старшого дошкільного віку

У сучасній педагогіці поняття гри розглядається як особливий вид діяльності, що зароджується в дитинстві, розвивається і супроводжує особистість на всьому життєвому шляху.

Психологія виділяє весь молодший вік як період активної ігрової діяльності. Граючи, діти вчаться творити і мріяти, створювати свою реальність, поєднуючи воедино мрії та знайому їм дійсність. Відбувається

пізнавальний, культурний, соціальний, емоційний, фізичний розвиток – діти відтворюють ситуації, що відображають взаємодії людей у соціумі, закріплюють практично свої уявлення про життя.

При цьому вдосконалюються вольові якості, вміння вибудовувати та планувати свою діяльність, що є необхідною умовою інтелектуального розвитку.

Спільна гра зближує, вчить знаходити спільну мову, вступати в контакт з іншими людьми та підтримувати її. Перші друзі з'являються у дітей у іграх. Гра формує почуття, емоції, сприяє появі досвіду найрізноманітніших сильних переживань, подолання труднощів. В ігровій діяльності збагачується, структурується дитяче мовлення.

У педагогіці виділяється безліч видів ігор:

- рухливі – тренування спритності, швидкості, сили, бажання перемагати, наполегливості, емпатії, вольових якостей;

- логічні – допомога у підготовці до школи, важливий етап становлення пам'яті, посидючості, уміння шукати нестандартне рішення поставленого завдання;

- дидактичні – поповнення словникового запасу, формування зв'язного мовлення, уміння формулювати свої думки, правильного ставлення до різних аспектів життя (природі, Батьківщині, професіям, людям різних національностей);

- сюжетно-рольові – ефективний засіб розвитку дитини на формування психічних функцій, мислення, уяви, емоційної сфери [4].

Л.С. Виготським були сформульовані критерії, що відрізняють безпосередньо ігрову діяльність з інших видів заняття дітей [5]. Основна відмінність ігрової діяльності у предметній сфері від ігрових дій, що відбуваються у дитячому віці, полягає у вмінні створювати різні уявні ситуативні моменти. Дитині в ранньому віці важливим діяльнісним моментом є маніпулювання предметами, освоєння дій, які специфічні даним

предметам. Якщо досить впевнено освоїти дані дії, вони можуть узагальнюватися, в такий спосіб, відриваючись від предметної форми, і переносяться інші предмети чи інші ситуації. Називання предметів не властивими їм словами, враховуючи функції, які вони виконують у даних ситуаціях, є найважливішими передумовами усвідомлення ситуацій, що точно представляються, і таким чином створення та реалізації рольових ігор [16].

На думку А.С. Макаренка, гра так само важлива для дитини, як для дорослої людини трудова діяльність. Формування майбутньої активності відбувається насамперед у процесі гри. Відповідно, розвиток конкретної людини можна у формуванні ігрової діяльності та у послідовному переході їх у трудову діяльність [8].

Основоположник теорії гри у вітчизняній педагогічній науці К.Д. Ушинський зазначав, що особливе виховне значення має колективна гра, що виробляє у дошкільнят навички громадської діяльності, що викликає початкові асоціації із суспільними відносинами [10].

Значимість гри як провідного виду діяльності для дитини старшого дошкільного віку визначається тим, що вона забезпечує успішність розвитку особистості дитини. Так, гра опосередковує процес формування довільних психічних процесів. Наприклад, в ігровій діяльності у дитини розвиваються довільність уваги та довільність пам'яті. У грі успішніше здійснюється процес зосередження, запам'ятовування більшого обсягу матеріалу. Формування усвідомленої цільової установки на якнайкраще запам'ятовування побаченого і почутого, стримування мимовільних реакцій, здійснюється насамперед у ігровій діяльності [7].

Реалізація ігрової діяльності є важливою для вдосконалення процесів уяви дитини. Гра відбувається у уявних ситуаціях; реальний предмет використовується як інший, уявний; діти беруть він роль невідомого

персонажа. Такі практики дій у фантастичних просторах сприяють тому, що дитина набуває креативності розумових процесів [17].

Ігрова діяльність впливає на рівень інтелектуального розвитку дитини. Використовуючи дії з предметними формами, діти вчаться розмірковувати про реальні предмети. Отже, ігрова діяльність приводить до того, що діти переходять до розумових процесів з допомогою образів і уявлень.

У процесі реалізації ігрової діяльності, при здійсненні різноманітних рольових функцій, у дошкільників з'являється можливість зайняти різні точки зору, розпочати всебічний аналіз об'єктів навколишнього світу, що призводить до вдосконалення інтелектуальних здібностей дітей, що дозволяють розуміти інші погляди та інші точки зору на навколишній соціум [18].

Ігрова діяльність несе велике освітнє навантаження, вона взаємопов'язана з процесом навчання на заняттях, здійсненні спостереження у повсякденній діяльності. У процесі гри починають й передумови навчальної діяльності. Дошкільники розпочинають навчання в ході ігрової діяльності. До процесу навчальної діяльності дитина ставиться як до специфічної гри з певними ролями, набором правил.

Виконання правил сприяє оволодінню передумовами універсальних навчальних процесів. У грі з'являються і продуктивні види дитячої діяльності (малювання, конструювання).

На думку Д. Б. Ельконіна ігрова діяльність виступає основою соціальних взаємовідносин, що сприяє вирішенню наявних протиріч і готує дитину до інших видів діяльності [9].

Науковець наголошував таке: в ігровій діяльності формуються найважливіші особистісні сторони учасників соціуму. У дітей формуються нові мотиви, встановлюється підрядність даних мотивів, відбувається формування механізмів управління власними поведінковими реакціями, розуміння норм етики та моральних засад оточуючих дорослих [9].

В.А. Крутецький, аналізуючи підхід Ж. Піаже, зазначає, що автор у своїх наукових працях визначає ігрову діяльність як значне і яскраве вираження егоцентричних прагнень дітей [11]. Ігрова діяльність, на його думку, це власне необхідний формат приватних опорів дітей впливу навколишньої дійсності дорослого світу на людину, що підростає, при цьому дорослий світ намагається наполегливо втручатися у природні прагнення динаміки дитячої особистості. Діти пручаються аутичним прагненням, соціальної вимогливості дорослого світу. І відповідно, ігрова діяльність постає як форма активного опору.

У сучасній літературі представлені різноманітні класифікації ігор.

Так, наприклад, залежно від змісту сюжету пропонується наступна класифікація: гра з побутовими сюжетами; гра виробничих сюжетів; гра суспільно-політичного сюжету [9]. Основою формування сюжетно-рольових ігор у старшому дошкільному віці є реалізація рольових функцій.

Ставлення до різних ігор у дітей вибіркове, можливо прийняття на себе ролі дорослого, поведінка якого надає дитині дуже сильний емоційно-ціннісний вплив, призводить до виникнення найбільшого інтересу. Вибір різноманітних ролей пов'язаний з тим, яке місце займають дані ролі сюжетному побудові ігрової діяльності, у яких взаємовідносинах (рівноправних, підлеглих, управлінських) перебувають із нею інші граючі [5].

Деякі сюжети характерні для всього дошкільного вікового періоду, проте є певна закономірність у розвитку. На початку діти більше грають у ігри, які мають побутові сюжети, далі відзначається зростання виробничих сюжетів і, відповідно, ігрова діяльність із сюжетами суспільно-політичних явищ. Позначений хід послідовності зміни сюжетів пов'язаний з тим, що розширюється кругозір дошкільника, його життєвий досвід, здійснюється все більше входження в соціум. У змістовному плані також відзначаються відмінності ігор залежно від змісту: різні формати предметної діяльності,

взаємовідносини людей, виконання правил соціального гуртожитку та комунікацій людей.

Отже, розглянуто значення гри для розвитку дитини у старшому дошкільному віці. Подано різні думки дослідників про зміст поняття «ігрова діяльність». Визначено, що основою формування сюжетно-рольових ігор у старшому дошкільному віці є реалізація рольових функцій; розвиток сюжетів здійснюється від побутових ігор до ігор з виробничими сюжетами та, нарешті, до ігор із сюжетами суспільно-політичних подій.

1.3 Ігрові технології як засіб економічного розвитку старших дошкільників

М.І. Богомолова стверджує, що ігрова діяльність є провідною у старшому дошкільному віці та позитивно впливає на формування економічних знань дитини. У економічних іграх формуються основи економічних знань старших дошкільників [1].

Формування початкових основ економічних знань старших дошкільників в ігровій діяльності передбачає організацію педагогічної роботи з:

- економічного виховання;
- становленню економічної культури;
- залучення дітей до економіки;
- початковій економічній освіті як одному з факторів економічної соціалізації, який надає позитивний вплив на ставлення дитини, що розвивається, до матеріальних і духовних цінностей і, в цілому, на формування особистості дитини;
- економічної соціалізації дітей;
- усвідомлення дітьми економічних понять.

А.Д. Шатов наголошує, що зробити економіку зрозумілою для старших дошкільників допомагають сюжетно-рольові ігри [6].

Для успішного формування основ економічних знань у старших дошкільників педагог повинен керувати ігровою діяльністю учнів. Для цього необхідно використовувати в сюжетно-рольовій грі економічного змісту сукупність різноманітних методів та прийомів, які розширюють тематику сюжетно-рольових ігор та збагачують її зміст, що сприяє оволодінню старшими дошкільниками рольовою поведінкою [19].

До таких методів та прийомів керівництва педагогом сюжетно-рольовими іграми економічного змісту старших дошкільників належать:

- проблемний метод, що дозволяє познайомити їх із навколишнім світом за допомогою постановки проблемної ситуації;
- дидактичний прийом збагачення ігрового досвіду дітей;
- наочні та словесні методи (пояснення та показ сюжету гри, ролей);
- організація розвиваючого предметно-просторового середовища під час проведення економічних ігор.

Проведення сюжетно-рольових ігор економічного змісту передбачає створення педагогом відповідних педагогічних умов:

- особистісно-орієнтований підхід до збагачення ігрової діяльності старших дошкільників економічним змістом спільно з організацією трудового виховання у дитсадку;
- різноманітність ігрового сюжету, ролей;
- вибір атрибутів для економічних сюжетно-рольових ігор [5].

Дидактичні ігри, поряд із сюжетно-рольовими, також сприяють формуванню основ економічних знань у старших дошкільників.

У процесі проведення дидактичних ігор економічного змісту у старших дошкільників формуються уявлення про світ економічних явищ, закріплюються знання про економічні терміни, набувають нових економічних здібностей. Старші дошкільники, здійснюючи велику кількість

ігрових дій у сюжетно-рольовій грі, навчаються реалізовувати їх у різних умовах, з різними об'єктами, що підвищує міцність та усвідомленість засвоєння економічних знань.

Моделюючи життя та взаємовідносини дорослих, сюжетно-рольова гра робить для дітей більш зрозумілими складні

економічні категорії, дозволяє зрозуміти смисловий бік реальних життєвих ситуацій (купівля-продаж, виробництво та реалізація продукції, баланс доходів та витрат, ін.), осмислити цінність праці дорослих, краще орієнтуватися у світі професій, тим самим, здійснюючи перші кроки на шляху початкової профорієнтації [2].

Отже, включення сюжетно-рольових ігор економічної тематики до освітнього процесу допоможе педагогові вирішувати комплекс завдань:

1) закріплення та збагачення наявних у дітей уявлень про економічні категорії (товар, гроші, дохід, оплата послуг);

2) практичне застосування економічних уявлень у конкретній ігровій ситуації (купівлі в магазині, доставка піци, оплата послуг у салоні краси, виклик таксі);

3) виховання шанобливого ставлення до професійної праці дорослих та людини-трудівника, ощадливості та акуратності до речей як результатів праці людини (одяг, іграшки, продукти, меблі, ін).

В розвитку економічних знань старших дошкільників за умов дошкільної освітньої організації доцільно організувати:

- інтелектуальні ігри-розваги: "Банк", "Юний економіст", "Бізнес-аукціон";

- ігри-вікторини, конкурси, олімпіади на економічну тематику;

- інтелектуальні ігри, які дозволяють в ігровій формі змагання підбити підсумок за вивченим матеріалом, узагальнити та систематизувати економічні знання [2].

Щоб сюжетно-рольова гра справді сприяла оволодінню дітьми основами фінансово-економічної грамотності, необхідно враховувати такі умови педагогічного моделювання [6]:

- відбір оптимального змісту для формування економічних знань старших дошкільників;
- інтеграція завдань та змісту пізнавального, економічного та морально-трудоного формування знань;
- збагачення розвиваючого предметно-просторового середовища, внесення ігрових матеріалів, що ініціюють виникнення ігрових задумів [5];
- єдність підходів сім'ї та дошкільної організації у реалізації завдань формування економічних знань дітей;
- взаємозв'язок ігрової та поза ігрової діяльності на основі єдиного змісту;
- збагачення ігрового досвіду дітей економічно доцільним та доступним змістом;
- розширення тематики сюжетно-рольових ігор, насичення ігор економічним змістом (салон краси, банк, пошта, супермаркет, ін.);
- сформованість ігрової компетентності педагогів, грамотний та тактовний супровід ігрової діяльності, що включає ознайомлення дітей із соціальною дійсністю в активній діяльності (екскурсії, спостереження, зустрічі з людьми різних професій), збагачення ігрового досвіду (формування ігрових дій та рольових відносин), що активізує спілкування педагога з дітьми в ігровій проблемній ситуації

А.Д. Шатов підкреслює, що ігрова діяльність з використанням цікавості підвищує пізнавальний інтерес старшого дошкільника до економічних явищ, вчить бачити за економічними термінами предметний світ, красу речей і сутність людей, що їх оточують [6].

Найважливішою педагогічною умовою, що стимулює активну творчу гру, є проектування предметно-просторового середовища, що розвиває, а

саме, обладнання в старших групах центру фінансової грамотності [8]. У таких центрах мають бути представлені ігрові матеріали та атрибути економічної тематики (банкомат, каса, вітрини, офісна техніка), колекції грошових знаків та монет, муляжі товарів для гри в магазин, магнітні картки, портмоне, кейси, бланки та чекові книжки, маркери ролей (костюми, уніформа) та, звісно, різноманітні предмети-заступники та природний матеріал. Розвиваюче середовище центру економіки збагачується шляхом внесення ілюстрацій, книг, альбомів та колекцій (монет, купюр, валюти, карт), дидактичних ігор та лепбуків «Що таке гроші?», «Економічна грамотність», «Бізнесмен», «Гроші світу», «Банк», «Сімейний бюджет», ін.

Дидактичні ігри широко використовують у практиці на вирішення формування економічних знань дошкільнят. Їхня цінність полягає в тому, що вони дозволяють моделювати реальні життєві ситуації (купівлі, збут, товарообмін, виробництво та реалізація продукції, ін.) для ефективного засвоєння дітьми економічних понять та відносин[20].

Поступове ускладнення змісту та правил дидактичних ігор носить якісний характер і вимагає створення та вирішення проблемно-ігрових та проблемно-практичних ситуацій, дозволяє виявити та оцінити глибину розуміння дітьми сенсу економічних понять та відносин, стимулює розвиток пізнавальної активності, ініціативності та самостійності.

Зазначимо, що знайомство з економічними поняттями в цікавій для дошкільників ігровій формі сприяє якісному засвоєнню, продуктивності подальшого їх застосування в практичній діяльності.

Крім цього, ігрова взаємодія та спілкування з партнерами у спільній діяльності супроводжується високою емоційністю та зацікавленістю, що забезпечує зростання пізнавальної та мовної активності учасників гри [12].

Таким чином, організація ігрової діяльності сприяє закріпленню та збагаченню наявних у дітей економічних уявлень, формування елементарних економічних умінь та навичок, розвитку цінних особистісних аспектів.

Сюжетно-рольова гра, в рамках якої діти опановують норми соціально-економічної поведінки, деякі доступні економічні поняття, вчать ся виявляти повагу, ощадливість і раціональність мислення, є найбільш ефективним методом формування економічних знань в дошкільному віці.

Таким чином, ігрова діяльність з формування основ економічних знань розширює кругозір старших дошкільників, уточнює уявлення про економічні та фінансові явища, що дозволяють у них, дозволяє зрозуміти специфіку економічних явищ, значущість праці в житті людини.

З метою формування основ економічних знань старших дошкільників засобами ігрової діяльності використовуються дидактичні та сюжетно-рольові ігри («Види витрат», «Банк», «Покупки», «Корисна річ», «Впізнай професію»), інтелектуальні ігри («Працівник. Хто виробляє товари?»), «Споживач. На що витрачаємо гроші? Сімейний бюджет», «Гроші, обмін, торгівля»), ігри з використанням цікавого матеріалу («Монетний двір», «Доцільні покупки», «Де чії купюри») тощо.

Висновки до розділу 1

Отже, ми розкрили особливості формування економічних знань дітей старшого дошкільного віку, висвітлили принципи економічного розвитку дошкільників.

Економічна освіта дозволяє наблизити знання дітей старшого дошкільного віку до реального світу, сформувати економічне мислення, зацікавити соціальною картиною того, що відбувається в суспільстві, познайомити з робітничими професіями, збагатити словниковий запас у сфері економічної та підприємницької діяльності. Вона розвиває такі позитивні якості, як чесна перемога, радість від успіху друзів, конкуренція, смак поразки, жаль від поразки, спілкування, відповідальність, здоровий інтерес до грошей, розуміння правил чесного отримання грошей, впевненість у собі та готовність виконувати всі завдання.

Також ми розглянули значення гри у розвитку дітей старшого дошкільного віку. Представлено різні погляди дослідників на зміст поняття "ігрова діяльність". Результати показують, що основою становлення рольової гри у старшому дошкільному віці є виконання рольових функцій і що розвиток сюжету розвивається від побутової гри до гри з виробничим сюжетом і, нарешті, до гри, в якій сюжетом є суспільно-політичні події.

Таким чином, ігрова діяльність, спрямована на формування основ економічних знань, розширює кругозір дітей дошкільного віку, уточнює їх уявлення про економічні та фінансові явища, допомагає зрозуміти особливості економічних явищ та значення праці в житті людини. Дидактичні ігри, сюжетно-рольові, інтелектуальні ігри та ігри з цікавим матеріалом використовуються протягом всієї ігрової діяльності для формування основ економічних знань у дітей старшого дошкільного віку

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Організація і зміст експериментального дослідження. Констатувальний експеримент

Базою дослідження став Чернігівський дошкільний навчальний заклад № 57, Чернігівської міської ради Чернігівської області.

Час проведення: 2 тижні

Учасники: 18 дітей(9 хлопчиків і 9 дівчаток), вихователі ЗДО.

Критерії економічних знань старших дошкільників, набутих в ігровій діяльності: когнітивний, операційний, мотиваційно-ціннісний.

Перший когнітивний критерій включає такі показники: наявність базових уявлень і понять про економічну сферу в житті, що визначаються розвитком дитини та вимогами освітньої програми і реалізуються освітніми діями педагога. Нерозуміння економічних понять може призвести до негативного ставлення до економічної сфери. До базових економічних понять належать товар, гроші, вартість, професія, заробітна плата, праця, ринок, гаманець, а в активному та пасивному мовленні дітей є мінімум економічної термінології. Засвоєні поняття діти використовують у повсякденному житті, у спілкуванні з однолітками та дорослими, у грі. Наявність словникового запасу допомагає дітям повноцінно брати участь у мовленні та діях, але базова економічна лексика присутня і в пасивному мовленні дітей.

Другий критерій мотивації та цінності, що характеризується наступними показниками: наявність або відсутність інтересу до економічної сфери життя свідчить про те, що дитина цікавиться економічними процесами та законами. Без постійного інтересу економічна освіта неможлива. Показник переважання соціально-ціннісних мотивів у процесі власної життєдіяльності та ігрової діяльності визначається необхідністю врахування загальнолюдських цінностей

у процесі формування економічних знань. Важливо, щоб у процесі прийняття рішень на власну користь діти завжди враховували вплив своїх дій на інших.

Третій операційний критерій включає такі показники, як адекватність поведінки в життєвих та ігрових ситуаціях, пов'язаних з економічними відносинами, пріоритетність потреб сім'ї та вміння здійснювати базові економічні дії в рамках ігрового середовища.

На основі наявності та поєднання показників, що відповідають представленим критеріям, рівень економічних знань можна визначити як високий, середній або низький. Кривоніс М., Дроботій у посібнику «Моніторинг базових компетенцій дітей старшого дошкільного віку» зазначають такі рівні економічних знань дітей старшого дошкільного віку:

Високий рівень: може пояснити основний зміст економічних понять, виявляє чіткий і стійкий інтерес до праці батьків, має уявлення про працю батьків, уміє вживати економічні слова та вирази, здатна брати активну участь у діяльності, може відображати набуті знання в іграх, готова до спілкування з дорослими та однолітками. Ставить багато запитань і намагається самостійно знайти на них відповіді; виконує завдання вчасно; контролює свою поведінку; може оцінити результати діяльності; проявляє старанність.

Середній рівень: нечіткі та поверхневі знання. Досить добре розуміє навколишній світ, але не може застосувати свої знання; дбайливо ставиться до матеріальних цінностей, але більше уваги приділяє речам, що її оточують. Свідомо виконує доручення вчасно і тільки під керівництвом дорослого. Не завжди ініціативна, але готова проявляти наполегливість у досягненні мети.

Низький: Не виявляє інтересу до продуктивної діяльності і поводить себе так, ніби спостерігає збоку. Не доводить розпочате до кінця і швидко втрачає інтерес до роботи, кидає її і повертається до гри.[22].

Стан сформованості економічних знань дітей визначався наступним чином. Кожній характеристиці надавався якісно визначений бал: 3 бали -

яскраво виражена ознака, 2 бали - стійка ознака, 1 бал - слабка ознака, 0 балів - відсутня ознака.

Таким чином, бали розподіляються відповідно до рівня знань дітей:

I рівень (низький): від 3 до 6 балів;

II рівень (середній): від 7 до 10 балів;

III рівень (високий): від 11 до 15 балів.

Вивчення рівня сформованості економічних уявлень у дітей 5-6 років старшої групи «Соняшник» здійснювалося на основі діагностичної методики А.Д. Шатової (див. Додаток А.). При цьому вихователем групи «Соняшник» використовувалася така форма обстеження як опитування. З метою вивчення рівня сформованості економічних уявлень у процесі навчання проведення діагностики було заплановано на початок та закінчення навчання основам економіки старшої групи «Непосиди».

Перша діагностика рівня сформованості економічних уявлень у дітей старшої групи «Соняшник», що проводиться у формі опитування, була організована у вільний від занять час. Вихователь в індивідуальній бесіді провів опитування кожного вихованця з 16-ти економічних питань. Відповіді вихователь записував на спеціальному заздалегідь роздрукованому бланку, де зазначалося ім'я, прізвище дитини, її відповідь на запитання під цифрою, що відповідає номеру питання.

У констатувальному експерименті брало участь 18 дітей віком 5-6 років (9 дівчаток та 9 хлопчиків).

Дітям старшого дошкільного віку ставилися такі питання:

1. Чи ти знаєш, що таке гроші?
2. Що таке покупка?
3. Що таке вартість?
4. Що таке скарбничка?
5. Чи є в тебе вдома скарбничка?
6. Навіщо тобі потрібна скарбничка?

7. Як витрачають гроші у сім'ї?
8. Що таке реклама?
9. А які професії ти знаєш?
10. Ким працює твій тато (мама)?
11. Де працює твій тато (мама)?
12. Що він робить на роботі?
13. Навіщо батьки працюють?
14. Коли ти виростеш, ким хочеш стати? Чому тобі подобається ця професія?
15. Як ти думаєш хто такі багаті та бідні люди?
16. Якби в тебе була одна тисяча гривень, на що б ти її витратив?

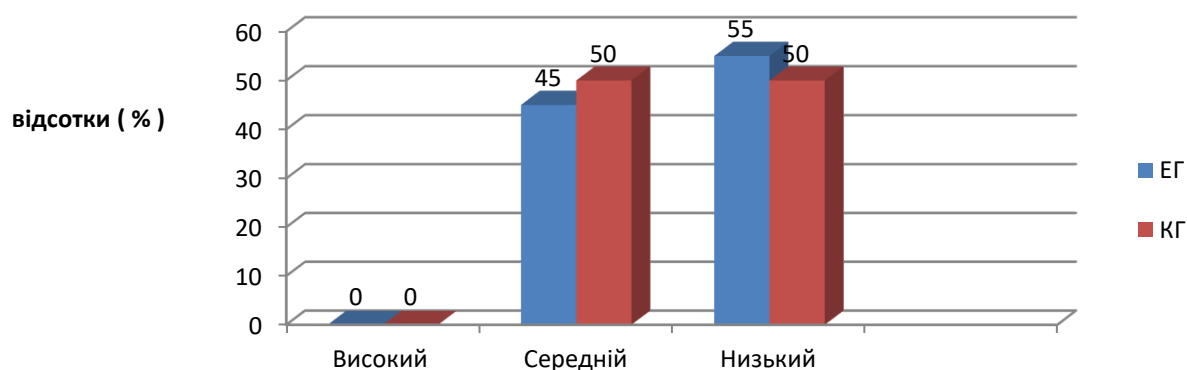
[23].

Отримані дані групи дозволили розділити дітей на три рівні (низький, середній, високий) оцінки економічних уявлень. Узагальнивши отримані результати бесіди, педагог розподілив дітей за рівнями сформованості економічних уявлень в табл 2.1.

Таблиця 2.1.Рівень сформованості економічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку до реалізації навчання.

Рівень	ЕГ		КГ	
	Кіль-сть дітей, чол.	% від загальної кіль-сті дітей	Кіль-сть дітей, чол.	% від загальної кіль-сті дітей
Високий Кв. 1 Кв. 2	0	0	0	0
Середній	8	45	9	50
Низький	10	55	9	50

Рівні сформованості економічних уявлень дітей

Результати показали, що 10 дітей в експериментальній групі мають низький рівень сформованості економічних уявлень, в контрольній групі – у 9 дітей.

Таким чином, можна зробити висновок, що вихователі та батьки старшої групи учнів не приділяють достатньої уваги економічному вихованню.

Використовуючи комплекс діагностичних методик (групування малюнків (дидактична гра «Підприємство»),словниковий тест,індивідуальна бесіда зі старшими дошкільниками,спостереження за ігровою діяльністю старших дошкільників щодо визначення їхніх знань і умінь елементарної економічної діяльності й поведінки (в сюжетно-рольових іграх)) та аналізуючи результати констатувального етапу експерименту з вимірювання кожного показника економічних знань, вдалося визначити вихідний рівень економічних знань дітей старшого дошкільного віку в експериментальній та контрольній групах.

З кожною дитиною проводилася індивідуальна робота та визначався рівень економічного розвитку за відсотком правильних відповідей на завдання.

Завдання для визначення рівня економічних знань дітей старшого дошкільного віку були взяті з книги А. Д. Шатової «Дошкільнята і економіка».

Завдання 1.

Мета: Визначити рівень знань про потреби людини, тварин і рослин.

Завдання 2.

Мета: Визначити рівень знань про природні та капітальні ресурси (транспортні засоби, інструменти та обладнання) та виробників товарів і послуг.

Завдання 3. Мета: Визначити рівень знань про гроші та вартість.

Завдання 4. Визначити рівень знань про рекламу.

Завдання 5. Мета: Визначити рівень знань про ціни та ринки.[21].

У таблиці 2.2 представлено результати діагностики дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи на констатувальному етапі експерименту.

Отже, за результатами діагностики було визначено, що на констатувальному етапі експерименту:

-високий рівень економічних уявлень показали двоє дошкільників (Юліана А. та Світлана В.) - 13,3%;

-середній рівень економічних знань продемонстрували троє дошкільників - 60%;

-низький рівень продемонстрували четверо дошкільників (Сергій М., Данило С., Діана К., Даня С.) - 26,7%;

Таблиця 2.2. Рівні сформованості економічних знань старших дошкільників експериментальної групи на констатувальному етапі експерименту

№	Ім'я дитини	Знання про потреби	Знання про ресурси	Знання про гроші, вартість	Знання про рекламу	Знання про ціни, ринок	Всього балів	Рівень
1	Юліана А.	3	3	3	3	3	15	В
2	Світлана В.	2	3	1	2	3	11	В
3	Таня Л.	1	2	1	1	2	7	С
4	Віка Ж.	1	3	2	1	3	10	С
5	Данило С.	1	2	1	1	1	6	Н
6	Женя Д.	3	1	2	3	1	10	С
7	Діана К.	2	-	1	-	-	3	Н
8	Даня С.	-	2	-	-	2	4	Н
9	Олег І.	2	1	1	1	1	6	Н

Загалом, рівень економічних знань групи був середнім. Найвищий рівень знань був у завданнях 3 і 4. Двоє учасників мали високий рівень знань про гроші, ринки та цінності, а двоє учасників - нижче середнього.

Найнижчий рівень знань спостерігався у завданнях 1 і 2. Двоє учасників мали високий рівень знань про потреби людини, тварин і рослин, тоді як четверо учасників мали рівень знань нижче середнього. Три учасники мали високий рівень знань про ресурси, а чотири учасники - низький рівень знань. Використовуючи діагностичні методики та аналізуючи результати констатувального етапу експерименту, вдалося визначити вихідний рівень економічної освіченості дітей старшого дошкільного віку.

Таблиця 2.3

Рівні сформованості економічних знань старших дошкільників
контрольної групи на констатуючому етапі експерименту

№	Ім'я дитини	Знання про потреби	Знання про ресурси	Знання про гроші, вартість	Знання про рекламу	Знання про ціни, ринок	Всього балів	Рівень
1	Оля В.	3	3	3	3	3	15	В
2	Петро О.	1	2	1	0	1	5	Н
3	Іван С.	2	2	2	2	1	9	С
4	Клим П.	3	2	2	2	1	10	С
5	Марія О.	3	3	2	2	1	11	В
6	Вова Ж.	2	3	1	1	2	9	С
7	Антон П.	1	2	2	1	1	7	Н
8	Тома К.	1	-	1	1	-	3	Н
9	Оля Д.	1	1	2	2	2	8	С

У таблиці 2.4 наведено результати діагностики дітей старшого дошкільного віку контрольної групи на констатувальному етапі експерименту:

-Високий рівень економічних знань показали двоє дітей (Оля В. та Марія О.) -(13,3%);

-середній рівень економічних знань продемонстрували четверо дошкільників- 54%;

-низький рівень продемонстрували троє дошкільників (32,7%).

На рисунку 2.1 представлені результати рівнів сформованості економічних знань у дітей експериментальної та контрольної груп на констатуючому етапі експерименту у вигляді діаграми.

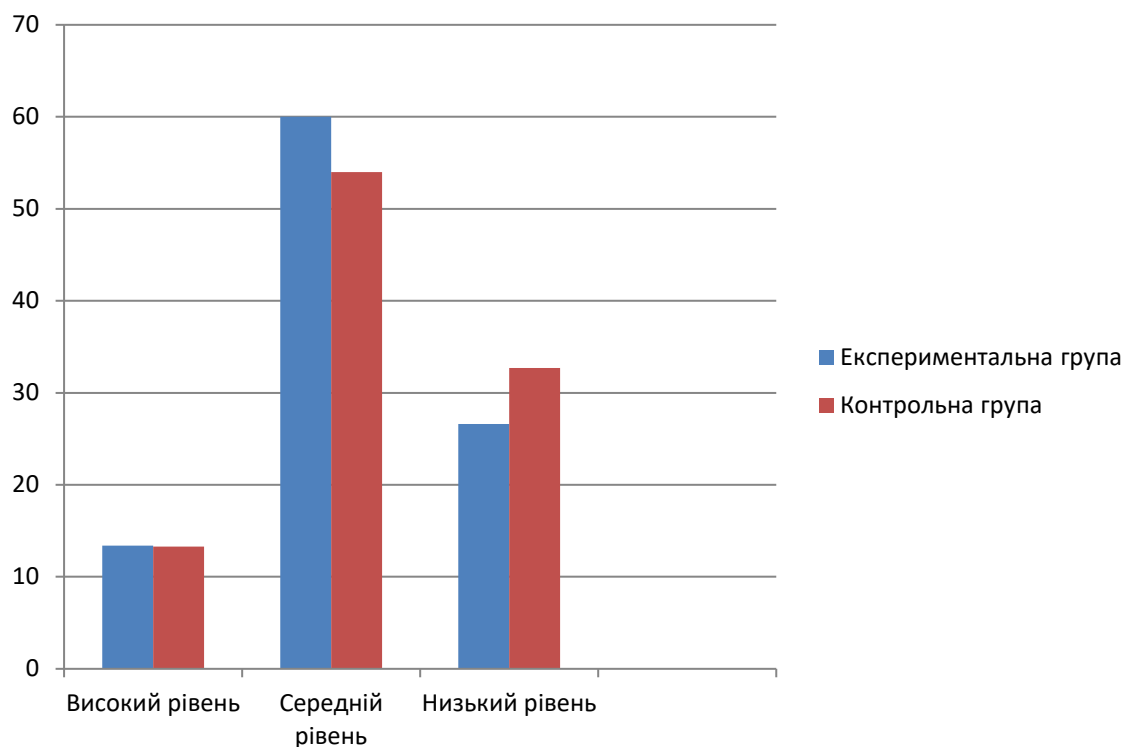

Рис. 2.1 Діаграма рівнів сформованості економічних знань у дітей експериментальної та контрольної груп на констатуючому етапі експерименту

Дані констатувального етапу експерименту як для дітей експериментальної, так і для контрольної груп показали, що вони мають лише поверхневі знання та уявлення про економічне життя людей. Діти не зацікавлені в отриманій інформації та не мотивовані до її осмислення, а це означає, що їхня здатність відображати сучасні економічні реалії у різних видах діяльності є слабкою. Це можна пояснити тим, що педагоги та батьки приділяють мало уваги економічній освіті через брак необхідної інформації, спеціальних програм та ініціатив, спрямованих на дітей з цього предмету.

2.2. Система ігрових завдань для формування основ економічних знань старших дошкільників. Формувальний експеримент

Діагностика базових економічних знань дітей дошкільного віку визнана

одним з найважливіших елементів процесу економічної освіти. Економічні знання дітей дошкільного віку проявляються в їхніх економічних уміннях, здатності до узагальнення та систематизації, вмінні розв'язувати цікаві завдання економічного змісту та вмінні застосовувати набуті знання в нових ситуаціях. Діти дошкільного віку отримують базовий досвід, який є основою для формування економічного мислення. Вихователі старшої групи ЗДО № 57 м. Чернігова вважають, що економічну освіту потрібно починати якомога раніше, бажано в дошкільному віці, і саме тому була обрана ця тема як самоосвітнє завдання для розвитку рівня економічних уявлень дітей старшого дошкільного віку.

На перший погляд, економіка та діти дошкільного віку здаються дуже далекими одне від одного. Однак у цьому віці економіку можна подати дітям у вигляді базових знань:

- навчіть їх правильному ставленню до грошей, як їх заробляти і як їх розумно витрачати;

- ввести їх у складний світ товарів, об'єктів і відносин через рольові ігри та економічну боротьбу;

- пояснити зв'язок між економічними та етичними категоріями, такими як праця, товари, гроші, цінність і ціна, та моральними категоріями;

- з іншого боку, такі моральні категорії, як ощадливість, чесність, доброта і щедрість;

- правильна поведінка та розвиток раціональних бажань у реальних життєвих ситуаціях.

Основним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра. З цієї точки зору, формування економічних знань відбувається через гру. Тому було розроблено серію ігрових занять, які дають можливість сформувати у дітей старшого дошкільного віку основи економічного мислення, познайомити їх з економічними цінностями та правилами поведінки в цьому світі.

Під час дослідження ми у великій групі створили насичене, багатофункціональне, різноманітне, доступне, безпечне та проактивне розвивальне середовище. При створенні розвивального простору в приміщенні групи були створені умови для рухової активності, враховуючи провідну роль гри для дітей.

З метою створення відповідного освітнього середовища було проведено методичне дослідження для вихователів старшої групи закладів дошкільної освіти, яке включало такі три етапи:

Таблиця 2.4.

План реалізації роботи вихователів з підвищення рівня сформованості економічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку

Найменування етапу	Терміни	Заходи
Інформаційно-аналітичний	Вересень-жовтень	<p>Вивчення навчально-методичної літератури з теми дослідження.</p> <p>Інформування батьків про завдання і зміст формування економічних знань дітей в садку та сім'ї.</p> <p>Діагностика ступеню сформованості економічних уявлень дітей старшого дошкільного віку.</p> <p>Складання перспективного плану дидактичних ігор з економіки.</p> <p>Придбання необхідних матеріалів, посібників.</p>

Навчальний	Листопад- квітень	Реалізація навчальних занять. Коригування плану дидактичних ігор. Моніторинг ступеня сформованості економічних уявлень дітей старшого дошкільного віку. Виступ на засіданні педагогічної ради .
Заключний	травень	Підбиття підсумків роботи - діагностика, формування звіту.

Це означає розкриття предметного світу, що оточує дитину, як світу духовних і матеріальних цінностей як частини загальнолюдської культури та навчання відповідним формам поведінки в процесі пізнання.

Виходячи з цього, в роботі вихователів щодо підвищення рівня економічної освіти дітей старшого дошкільного віку визначаються такі завдання:

-ознайомити дітей з теоретичними основами економіки (ознайомити з найбільш відомими економічними поняттями та сучасними ринковими відносинами); розвивати економічну свідомість та економічну грамотність;

-розвивати інтелектуальну творчість дітей через оволодіння наочним моделюванням;

-розвивати вміння застосовувати економічні знання в конкретних ситуаціях, робити елементарні економічні розрахунки та раціонально використовувати матеріальні цінності;

-прияти розвитку вміння порівнювати власні потреби з матеріальними можливостями своєї сім'ї;

Формувати бережливе ставлення до всіх форм власності, повагу до інтересів власної особистості та інших членів суспільства, повагу до праці та людей, пов'язаних з нею.

Тому у формувальному експерименті пропонується підвищити рівень економічних знань дітей старшого дошкільного віку на заняттях та в повсякденному житті.

Мета формувального експерименту - використання дидактичних, сюжетно-рольових ігор з економічним змістом у діяльності для формування економічного мислення дітей старшого дошкільного віку та сприяння успішності формування економічних знань дітей старшого дошкільного віку.

Розвиваючий характер сюжетно-рольових ігор особливо важливий для економічної освіти. Важливо розвивати навички дотримання правил, емпатії,

планування, рольової гри, співпраці, оцінки ситуацій, наполегливості, винахідливості та завзятості.

Сюжетно-дидактичні ігри допомагають узагальнити зміст праці дорослих, забезпечуючи правильне виконання всіх правил діяльності у відповідних ситуаціях.

Цього можна досягти, дотримуючись таких умов організації сюжетно-дидактичної гри:

Відбір інформації для гри;

ознайомлення з існуючими видами діяльності дорослих через візуалізацію відображення економічного змісту в сюжеті та змісті гри;

Збагачення гри через теми, сюжет, ролі та стосунки;

Спільне створення ігрових елементів;

Залучення педагогів до участі в іграх;

Створення ігрової проблемної ситуації.

Становлення сюжетно-дидактичної гри йде поетапно:

етап - сюжетно-дидактична гра - педагог в головній ролі.

етап - сюжетно-дидактична гра - педагог у другорядній ролі.

етап - самодіяльна сюжетно-дидактична гра. «Педагог - спостерігач».

Система економічних сюжетно-дидактичних ігор для дітей старшого дошкільного віку здатна закласти основи особистісної культури дошкільників, визначивши пріоритетність економічного становлення через інтеграцію різних видів діяльності. Якість гри дітей значною мірою залежить від їхньої обізнаності з життєвими просторами, відображеними в іграх. У зв'язку з цим при розробці ігрових технологій важливо приділяти велику увагу засобам збагачення сюжету. Зміст, завдання та форми економічної освіти дітей старшого дошкільного віку представлено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Планування роботи з формування економічних знань дітей старшого дошкільного віку

Тема	Завдання	Форма роботи	Найменування посібника
Магазин «Катюша»	Розвивати вміння здійснювати операції купівлі-продажу	Сюжетно-дидактична гра	«Граємо в економіку»
Маленькі покупки	Продемонструвати, що будь-яка річ коштує грошей, навчити порівнювати вартість товару з наявною готівкою грошей	Екскурсія в магазин попередня робота	«Ми граємо»
Рекламне агентство	Вчити дітей виконувати певні ігрові дії, проявляти ініціативу	Сюжетно-рольова гра	План-схема «Ми граємо ...»
Супермаркет	продемонструвати різноманіття товарів, розвивати вміння самостійно здійснювати процес купівлі-продажу, вступати в діалог; Формувати культуру спілкування.	Сюжетно - дидактична гра	"Ми граємо..."
«Троє поросят»	Дати уявлення про первинні економічні потреби, зокрема в житті. Дати первинні уявлення про ресурси і проблему вибору	Читання	Казка

	(вибір житла). Вчити висловлювати свої думки і аналізувати ситуацію. Формувати інтерес до праці дорослих.		
Банк	Розширити первинні уявлення дітей про деякі операції, які виконуються в банку	Сюжетно - рольова гра	"Ми граємо..."
Салон краси	Сформувати вміння правильно застосовувати матеріал, працювати з допомогою креслення, шаблону; розвивати фантазію, розширити уявлення про професії дизайнера	Сюжетно - рольова гра	"Ми граємо..."
Пекарня	Розвивати вміння спілкуватися; розвивати вміння домовлятися; виховувати почуття турботи, усвідомлення значущості праці	Сюжетно - рольова гра	"Ми граємо..."

Формувальний експеримент включав низку видів діяльності. Серед них: "Подорож серед економічних сил", цикл уроків економіки "Бюджет

домогосподарства", економічна ситуаційна гра, стратегічна гра "Відпустка на безлюдному острові", рольова гра "Різні потреби", "Покупки", "Подорож".

В економічній освіті дітей старшого дошкільного віку враховувалися особистісно-орієнтоване спілкування, тематичне планування навчального матеріалу, доступність, послідовність та зацікавленість. Важливу роль на заняттях відіграла спільна діяльність педагогів і дітей. Спільна діяльність включала бесіди про професії, роботу, сімейні доходи і витрати, де вчителі наводили дітям приклади з різних економічних ситуацій і допомагали їм знаходити відповідні рішення. Екскурсії на підприємства були організовані для того, щоб закріпити професійні знання дітей, навчити їх співвідносити результати трудової діяльності і професією людини, а також розвивати інтерес і повагу до людей різних професій.

При складанні переліку дидактичних, сюжетно-рольових ігор економічного змісту вихователі враховували вікові та індивідуальні особливості дітей, перелік необхідного обладнання, їхні інтереси та улюблені ігри. Описи ігор були короткими, чіткими, зрозумілими, яскравими та образними і завжди супроводжувалися демонстрацією кожного етапу гри.

Наприклад, перед рольовою грою "Рекламне агентство" вихователь пояснював, що таке реклама, хто працює в рекламному агентстві та чим займаються люди в рекламному агентстві так, щоб діти могли легко зрозуміти.

Знайомлячи дітей з професією листоноші, ми пояснили, хто такий листоноша і наскільки важлива ця робота. У грі "Ательє" пояснювали значення слова "Ательє" та різні види майстерень. У сюжетній грі "Цирк" діти пояснювали, навіщо вони ходять до цирку та правила поведінки в цирку. Грі "Супермаркет" передувала розмова про "небезпечні та безпечні продукти", яка допомогла дітям зрозуміти, які продукти є шкідливими для здоров'я, а які - корисними.

Дітям дуже сподобалися ігри, особливо активними вони були в групових іграх. Наприклад, у грі "Збираємося в похід" діти розділилися на три команди і кожна з них готувалася до походу на південь, північ або в пустелю. Кожна команда взяла з собою тільки те, що їм знадобиться в цих умовах. Предмети, зображені на малюнку, були розміщені по всій груповій кімнаті, і члени команди вибирали ті, які, на їхню думку, їм знадобляться найбільше. Наприкінці гри команди перевіряли одна одну та пояснювали свій вибір. Такі ігри дозволили вихователям побачити, наскільки добре діти засвоїли тему, і закріпити набуті знання.

Гра "Товарний склад" також дуже сподобалася дітям. Ми запропонували дітям зіграти роль водія-перевізника, який розвозить товари в різні магазини на спеціальних фургонах: взуття, одяг, продукти харчування, побутову техніку та меблі. Кожен водій-маршрутник знаходив картку з

товаром зі свого магазину. Переможцем ставав той, хто вибирав правильний товар.

Діти також насолоджувалися грою під назвою "Коли є попит на товар". Вчителі створювали для дітей різні економічні ситуації та запитували їхню думку. Наприклад, коли шубу вигідніше купувати, зимою чи літом? Чому? За кожне правильне рішення діти отримували чайові, а переможцем ставав той, хто заробив найбільше чайових.

Сюжет усіх ігор може бути продовжений за бажанням дітей. Щоб полегшити дітям розвиток сюжету, ігри можна перенести на свіже повітря. Важливу роль у розробці ігор відіграють вихователі. Правильно розроблені ігри визначають ефективність економічної освіти. Якщо гра створюється як дитяча забавка, її потрібно наситити змістом відповідно до програмних вимог.

2.3. Діагностика економічного розвитку дітей старшого дошкільного віку

Формувальний експеримент проводився двічі на тиждень протягом чотирьох тижнів. На завершальному етапі експериментального дослідження, контрольному експерименті, було визначено вплив експериментального дослідження на формування економічних знань дітей старшого дошкільного віку. У табл. 2.7 представлено результати діагностики дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі експерименту в експериментальній групі.

Таблиця
2.6.

Рівні сформованості економічних знань старших дошкільників експериментальної групи на контрольному етапі експерименту

№	Ім'я дитини	Знання про потреби	Знання про ресурси	Знання про гроші, вартість	Знання про рекламу	Знання про ціни, ринок	Всього балів	Рівень
1	Юліана А.	3	3	3	3	3	15	В
2	Світлана В.	2	3	3	1	3	11	В
3	Таня Л.	1	2	2	1	2	8	С
4	Віка Ж.	2	3	2	2	3	12	В
5	Данило С.	3	1	3	2	1	10	С
6	Женя Д.	2	1	3	2	1	9	С
7	Діана К.	-	3	-	2	-	5	Н
8	Даня С.	3	3	3	3	3	15	В
9	Олег І.	2	-	2	1	2	7	Н

Результати діагностики показали, що в експериментальній групі четверо дошкільників 53,3% показали високий рівень економічних знань. Їхні знання характеризуються узагальненими уявленнями, які дають змогу описати найосновніші ознаки об'єктів і явищ економічного життя. Дошкільники цього рівня мають повне і точне уявлення, легко встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, роблять узагальнення, класифікують їх за ознаками та пояснюють правильність своїх дій. Набуті економічні знання вони застосовують в ігровій та трудовій діяльності.

Середній рівень фінансових знань в трьох дошкільників становить (33,3%). Діти дошкільного віку мають правильні, але неповні уявлення про явища та процеси, що відбуваються в економічному житті суспільства. Їх відтворення характеризується лише окремими причинно-наслідковими зв'язками, індивідуальними характеристиками об'єктів, узгодженістю з формуванням видів діяльності та процесів. Діти намагаються узагальнити ці ознаки під єдиним поняттям і відповідно класифікувати їх. Вони частково використовують економічні поняття у грі та праці.

Двоє дошкільників мають низький рівень економічних знань - 13,4%. Ці дошкільники мають неповні та помилкові уявлення в галузі економіки. Пояснюючи поняття та явища, вони не вміють встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, частково описувати властивості, узагальнювати окремі властивості предметів в єдине поняття, класифікувати за ознаками, не використовують економічні знання в ігровій та трудовій діяльності.

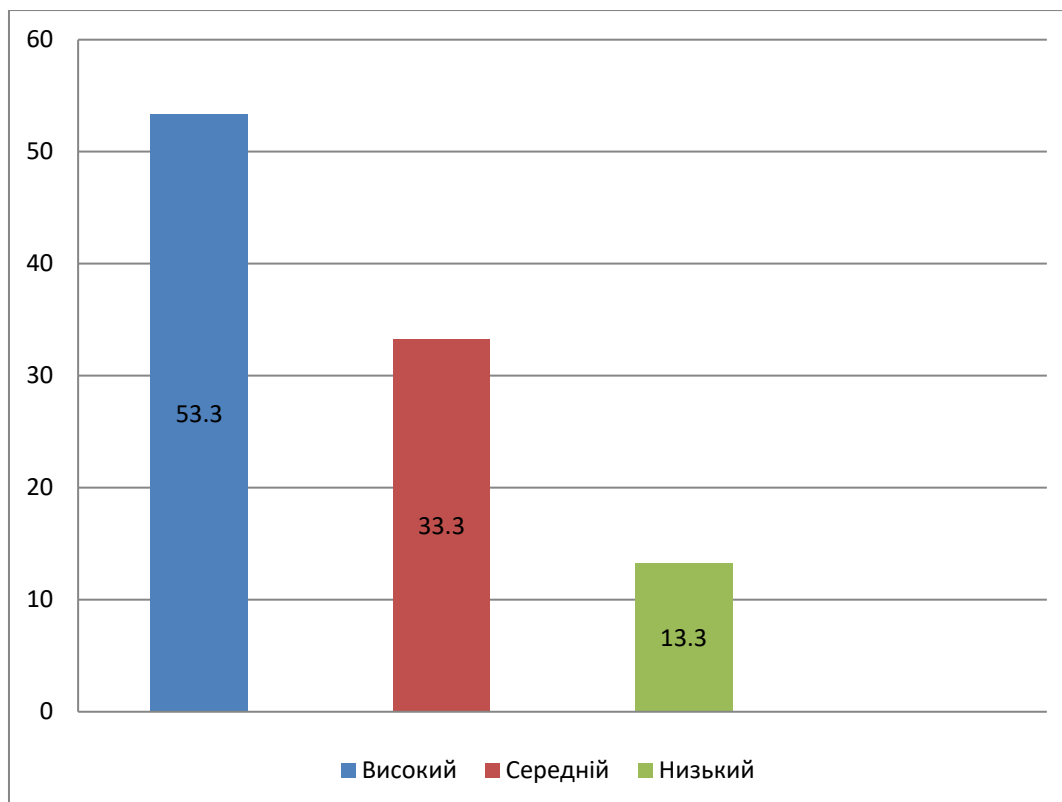

Рис. 2.2 Діаграма рівнів сформованості економічних знань на контрольному етапі експерименту в експериментальній групі.

Результати діагностики дітей старшого дошкільного віку контрольної експериментальної групи представлені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7.

Рівні сформованості економічних знань старших дошкільників контрольної групи на контрольному етапі експерименту

№	Ім'я Дитини	Знання про потреби	Знання про ресурси	Знання про гроші, вартість	Знання про рекламу	Знання про ціни, ринок	Всього балів	Середній рівень
1	Оля В.	3	3	3	3	3	15	В
2	Петро О.	2	3	2	2	3	12	В
3	Іван С.	2	3	3	1	3	11	В
4	Клим П.	2	2	3	1	2	10	С

5	Марія О.	3	1	1	3	3	11	В
6	Вова Ж.	3	1	3	2	1	10	С
7	Антон П.	3	1	2	2	1	9	С
8	Тома К.	-	3	-	2	-	5	Н
9	Оля Д.	1	2	2	1	2	8	С

Під час дослідження дошкільники контрольної групи також покращили свій рівень економічних знань на контрольному етапі експерименту.

Загалом контрольна група показала високий рівень економічних знань. На рисунку 2.3 показано динаміку показників економічних знань старших дошкільників контрольної групи у відсотках.

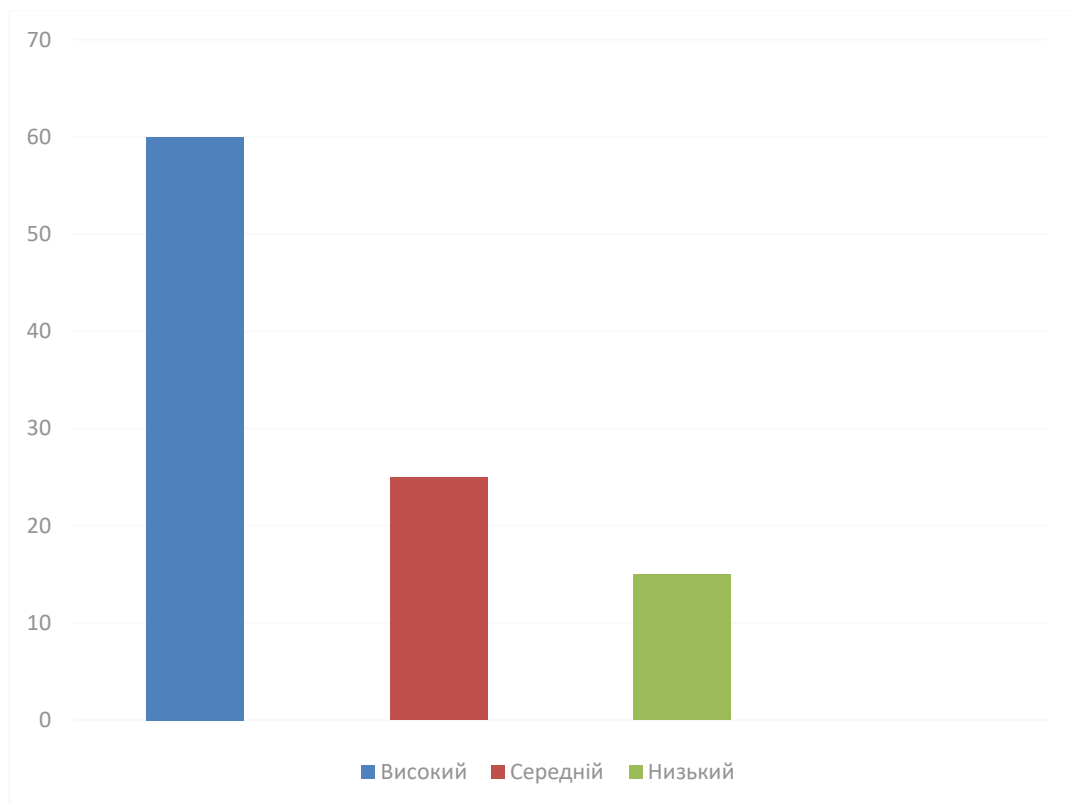

Рис. 2.3 Динаміка рівня сформованості економічних знань старших дошкільників контрольної групи (у відсотках).

На рисунку 2.4 показано динаміку показників економічних знань старших дошкільників контрольної та експериментальної груп у відсотках.

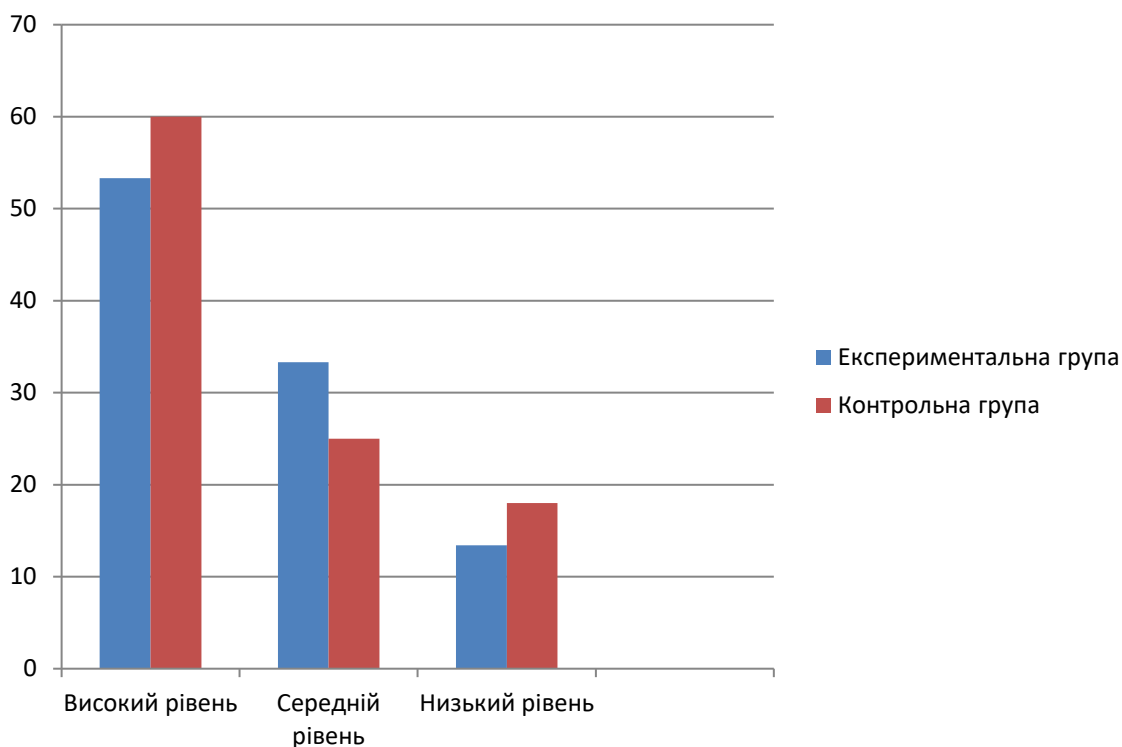

Рис. 2.4 Динаміка показників економічних знань старших дошкільників контрольної та експериментальної груп у відсотках

Спостереження під час ігрової діяльності та результати діагностики свідчать, що створення умов та практична діяльність позитивно впливають на формування основ економічної культури дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі. Заходи активізують пізнавальну діяльність дітей, розвивають їхні комунікативні навички. Діти стали більше цікавитися людьми різних професій, почали дбайливіше ставитися до навколишнього середовища та своїх іграшок, почали творчо вирішувати ігрові завдання, покращилися взаємини в дитячому колективі. Позитивна динаміка економічних знань дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі є значно успішнішою на контрольному етапі. Аналіз отриманих даних свідчить про те, що кількість дітей, віднесених до високого та середнього рівня економічних знань в експериментальній групі, збільшилася після досягнення поставлених цілей формування економічних знань. Важливо відзначити, що на контрольному етапі експерименту діти

з змогли застосовувати набуті знання про економічне життя в розмовах з батьками, в іграх і творчій діяльності. У сюжетно-рольових іграх діти все частіше характеризували своє ставлення до людей і речей. У трудовій діяльності діти стали більш активними в роботі, проявляючи координацію поведінки, вміння встановлювати доцільні робочі стосунки та організаторські здібності. У мовленні дітей частіше стали вживатися економічні терміни, діти почали встановлювати прості економічні зв'язки (у тому числі в іграх).

Водночас під час дослідно-експериментальної роботи з'ясовано, що для підвищення ефективності формування економічних знань дітей дошкільного віку необхідно систематично впроваджувати не лише роботу на заняттях у закладах дошкільної освіти, а й роботу вдома в повсякденному житті.

Аналіз якісних і кількісних даних експерименту свідчить, що економічне виховання дітей дошкільного віку має включати збагачення сюжетно-рольових ігор дошкільників економічно актуальним змістом; організацію економічної освітньої тематики в ЗДО - предметно-просторовому середовищі; взаємозв'язок сім'ї та ЗДО у вирішенні завдань формування економічних знань дошкільників.

Висновки до розділу 2

Для позитивного процесу формування економічних знань ми використовували різні методи, а саме ігрові, практичні, наочні, словесні та вирішення проблемних ситуацій з огляду на тематичний зміст занять.

При роботі враховувався важливий момент, що доцільним було використовувати економічні знання дитини в реальному житті сучасної дитини та забезпечити точне формування саме на первинному етапі економічного пізнання. Цей процес був можливим, коли дитина виконувала самостійні дії, будувала взаємодії з іншими дітьми і вже на цій основі освоювала конкретні знання та вміння.

На початковому етапі було встановлено, більшість дітей користуються економічною термінологією, але не розуміють її точне визначення. Були діти, які показали низький рівень, у них виникали проблеми, пов'язані з дією в нестандартних ситуаціях, умінням прийняти рішення, узгодити свої дії з дітьми у групі. Ситуацію, що склалася, можна пояснити тим, що вихователі та батьки приділяли не достатньої уваги економічному вихованню, через відсутність у них необхідної інформації з цього питання, спеціальної програми та цілеспрямованої роботи з дітьми.

Намагалися націлювати дітей на формування економічних уявлень дітей старшого дошкільного віку, звертати увагу на такі проблеми як заробітна плата батьків та їх працю, на проблему економічного ведення домашнього господарства у вигляді ігрової діяльності було видно позитивну ефективність її використання. У дошкільнят була можливість під час гри самостійно використовувати свої знання, та застосувати їх на практиці, а також розширити свій досвід методом спроб та помилок, за умови обов'язкового виправлення власних помилок. Так само під час ігор у дітей розвиваються навички поведінки відповідно до правил, вироблення якості як почуття власної гідності, співчуття, вміння планувати наперед, брати участь, співпрацювати в групі, бути терплячим, винахідливим, наполегливим, збагаченню дитячого словника, виникненню інтересу до грошам, усвідомленню правил їхнього чесного заробляння.

Підсумкові дані, отримані після формуючої роботи, вказують на те, що після цілеспрямованої роботи з економічного виховання дітей старшого дошкільного віку зросла кількість дітей, віднесених до високого рівня економічних знань.

Аналіз даних експерименту підтверджує теорію про те, що економічне виховання дітей старшого дошкільного віку за допомогою сюжетних ігор є ефективним та дієвим.

ВИСНОВКИ

Практичні і теоретичні дослідження проблемформування економічних знань дошкільників дозволяють зробити наступні висновки:

Економічна освіта для дошкільників є необхідною частиною сучасного суспільства, оскільки сучасна економіка працює з урахуванням ринкових механізмів, таких як попит, пропозиція, конкуренція та сучасні інформаційні технології.

Тут були закладені перші основи економіки та економічної освіти. Діти в сучасному світі дуже швидко втягуються в господарське життя сім'ї, стикаються з грошима, розміщують рекламу, ходять з батьками в магазин, беруть участь в процесі покупки і продажу, опановують економічною інформацією на значному, часто спотвореному рівні. У сім'ї вони спочатку дізнаються про неповноцінність праці, ціну доходів і витрат, переваги матеріального благополуччя, добробуту і бідності. У дитячому садку розширюється і затверджується наявний досвід навколишнього предметного світу, результати роботи людей. Тому дошкільні навчальні заклади можуть допомогти дітям задовольнити свою економічну цікавість.

Діти вчать правильно і уважно орієнтуватися в рекламі, використовувати свої кишенькові гроші за призначенням, не купувати непотрібні речі, не заздрити придбанням однолітків і довіряти своїм здібностям.

З метою вивчення рівня економічних знань дітей старшого дошкільного віку на заняттях та в повсякденному житті було проведено експериментальне дослідження в дошкільному навчальному закладі № 57 м. Чернігова. У дослідженні взяли участь 9 дітей дошкільного віку з експериментальної групи та 9 дітей з контрольної групи, всього 18 дітей.

У навчально-виховному процесі в дошкільних навчальних закладах використовувалися такі форми і методи: заняття (комплексні, єдині та інтегровані з економічними компонентами з різних розділів програми), економічні екскурсії та прогулянки, ігри (дидактичні, ситуативні та рольові), спостереження, творчі завдання, що дозволили дітям засвоїти доступні базові

економічні поняття та набути моральних цінностей, почуттів, сформувати морально-економічні якості та підвищити інтерес до економічної сфери життя.

Спостереження та результати діагностики в ігровому процесі показують, що сюжетно-рольова та практична діяльність позитивно впливає на формування основ економічної культури у дітей старшого дошкільного віку. Аналіз отриманих даних свідчить, що після проведення цілеспрямованої роботи з формування економічних знань в експериментальній групі збільшилася кількість дітей, які були віднесені до високого та середнього рівня економічних знань. Важливо відзначити, що на контрольному етапі експерименту діти змогли застосовувати отримані знання про економічне життя в розмовах з батьками, в іграх і творчій діяльності.

Аналіз якісних і кількісних даних констатувального експерименту свідчить, що формування економічних знань дітей старшого дошкільного віку має включати збагачення сюжетно-рольових ігор дітей старшого дошкільного віку економічно актуальним змістом; організацію економічної освітньої тематики в ЗДО - предметно-просторовому середовищі; взаємозв'язок сім'ї та ЗДО у вирішенні завдань формування економічних знань дітей. Проведене дослідження не може бути вичерпним вирішенням цієї проблеми і потребує подальших досліджень у таких напрямках як створення економічної освіти дітей дошкільного віку на основі визначених принципів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белкин, О. В. Економічне виховання в дошкільних навчальних закладах. Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Кропивницький: КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 9. С. 20-24.
2. Бондаренко, Л. Г. Розвиток економічного мислення у дошкільників. Початкова освіта. 2015. № 3. С. 13-16.
3. Васильєва, Л. Л. Економічне виховання молодших школярів: теорія і практика. Київ: Видавничий дім «Слово», 2013. 168 с.
4. Вербицька О.В. Формування економічних знань у дітей молодшого дошкільного віку. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. 2020. № 2 (56). С. 142-148.
5. Гавриш Н. В. Економічне виховання дітей в умовах сім'ї. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, соціальна комунікація та інформаційні технології в освіті. 2016. Вип. 241. С. 92-99.
6. Головач Г.О. Економічна грамотність як важлива складова виховання майбутніх громадян. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2020. Т. 58. С. 55-59.
7. Губенко О. І. Економічне виховання: теорія і практика. Губенко. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 367 с.
8. Казанцева Г. В. Формування економічної культури дошкільників. Початкова освіта. 2017. № 5. С. 19-21.
9. Іванова Г. А. Використання ігрових технологій на заняттях з дітьми дошкільного віку. Інноваційні технології в освіті та науці. 2018. № 3. С. 34–38.

10. Камінська І.П. Формування економічної свідомості молодших школярів в контексті інноваційних педагогічних технологій. Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. 2021. Вип. 987. С. 51-55.
11. Карпенко О.В. Роль ігрових технологій у формуванні економічних знань дошкільників. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2020. Т. 63. С. 91-96.
12. Клименко В. Д. Використання ігрових технологій у процесі формування основ фінансової грамотності молодших школярів. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць. Київ: Видавничий дім «Слово». 2021. Т. 15. С. 142-153.
13. Клішевич О. В. Формування економічної компетентності майбутніх учителів початкових класів засобами ігрової діяльності. Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2017. Т. 21. С. 137–142.
14. Козловська Н. В. Формування основ економічних знань молодших школярів у процесі ігрової діяльності. Педагогіка і психологія. 2015. Вип. 1. С. 126–130.
15. Корякін В. І. Ігрова діяльність як засіб формування економічної культури молодших школярів. Сучасна наука: проблеми та перспективи розвитку. 2016. № 3. С. 45–50.
16. Максимова С. В. Розвиток економічних знань у дошкільників через ігрову діяльність. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. Вип. 7. С. 234–240.
17. Мартинович О.І. Особливості формування економічних знань дошкільників за допомогою ігрових технологій. Актуальні питання сучасної педагогіки. 2020. Вип. 1 (2). С. 98-102.
18. Сумська Л. Ю. Організація економічного виховання молодших школярів. Початкова школа. 2021. № 1. С. 32-36.

19. Хоменко В. Г. Формування економічних знань молодших школярів у процесі вивчення природничо-математичних дисциплін. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Педагогіка». 2020. Т. 33. С. 204-209.
20. Хоменко В. Г. Формування основ економічної грамотності молодших школярів у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2020. Вип. 172. С. 24-28.
21. Черевко Л. С. Формування економічних знань дошкільників засобами ігрової діяльності. Початкова школа. 2020. № 5. С. 17-19.
22. Черевко Л. С. Розвиток фінансової грамотності дітей молодшого шкільного віку. Шкільний бібліотечно-інформаційний центр: традиції та інновації : зб. наук. пр. Черкас. держ. бібліот. ім. Т. Шевченка. Черкаси. 2020. Вип. 16. С. 216-224.
23. Шатова А.Д. Чи потрібне і навіщо дошкільнику економічне виховання. Дошкільне виховання. 2005. № 8 . С. 46 – 49.
24. Богущ А. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція: «Вихователь-методист дошкільного закладу». Спец випуск. 2012. С.3-30.
25. Васюта О.А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку. Тернопіль, 2001.
26. Висоцька О.Є. Освіта для сталого розвитку: Дніпропетровськ, «Роял Принт», 2011.
27. Григоренко Г. Щоб навчати треба знати : Дошкільне виховання. 2013. № 8. С.26-28.
28. Григоренко Г. Як виховувати ощадливість : Запоріжжя : ЛПС, 2010.
29. Долинна О. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку .:Тернопіль : Мандрівець, 2011.

30. Корнеєва Н. Перші кроки в економіку: Палітра педагога. 2003. № 1.С.8-13.
31. Крисаченко В.С. Екологічна культура. К., 1996
32. Маршицька В. Екологічні проекти: Дошкільне виховання. 2001. № 5. С.14-16
33. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. К.: видавництво СПД "Ковальчук", 2005.
34. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників:Київ, Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002.
35. Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільник. Світич, 2010.
36. Прокудіна О. Маленькі таємниці великої економіки: Запоріжжя: ЛПС, 2012.
37. Прокудіна О. Маленькі таємниці великої економіки :Палітра педагога. 2013. № 4. С.5-10.
38. Сазонова А. Економічне виховання дітей дошкільного віку : Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. №4. С. 49-53
39. Григоренко Г.І., Жадан Р.П. Виховуємо раціонального споживача. Дошкільне виховання.2012 . № 1 С. 16-19.
40. Прокудіна О., Сечина Н., Славнікова Ж. "Маленькі таємниці великої економіки". Палітра педагога. 2013. № 4. С. 6-10.
41. Свердлова І. "Формування економічної досвідченості дошкільників засобами гри". Дошкільне виховання. 2013. № 1. С. 54-64.
42. Михайліченко Т. Економічна освіта дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2008. № 0. С. 42 – 49.
43. Сазонова А. Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку.Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. № 4. С. 49 – 54.

44. Баластрік Г. Я економний, я заощадливий: програма економічного розвитку. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2017. № 3. С. 36 – 44.
45. «Дитина» Освітня програма для дітей від двох до семи років. Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К., 2016. 304 с
46. Методичні рекомендації до освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина». наук. керівн. проекту В.О.Огнев'юк; наук.ред. Г.В.Беленька; О.Л.Богініч, В.М.Вертугіна та ін.. К.:Київ, ун-т ім. Б.Грінченка,2016. 352 с.
47. Дошкільник у світі економіки. Г.І.Григоренко, Р.П.Жадан.Х.:Вид-во «Ранок», 2017. 160 с.
48. Гресь Анна. Фінансова грамотність для малюків. Перший крок до мільйона. Х.: Вид. група «Основа», 2016. 48 с.
49. Гресь Анна. Фінансова грамотність для малюків. Другий крок до мільйона. Х.: Вид. група «Основа», 2017. 48 с.
50. Жадан Р.П. Економічна освіта дітей старшого дошкільного віку (перспективно-календарне планування занять з економіки). Запоріжжя. ТОВ «ЛПС» ЛТД. 116 с.
51. Сергій Біденко, Ірина Золотаревич. Як розповісти дітям про гроші.Х.: Вид. група «Основа», 2016 .128 с.
52. Гладій С. Економіка і дошкільник. Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2016. № 10. С. 79–86.
53. Григоренко Г., Жадан Р. Виховуємо бережливість. Дошкільне виховання. 2009. № 12. С. 8–11.
54. Жадан Р. П., Григоренко Г. І. Особливості економічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Економіка в школах України. 2011. № 6. С. 17–19.

55. Свердлова І. Формування економічної досвідченості дошкільників засобами гри. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2017. № 1. С. 54–64.
56. Черешнюк О., Артоуз О., Кирган В. Економіка для дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 3. С. 8–14.
57. Чорна С. Цікава економіка. Формування економічної компетенції старших дошкільнят у сюжетно-рольових творчих іграх. Палітра педагога. 2015. № 5. С. 6–10.
58. Шило Ю. В. Економічні перлини для маленької дитини (формування економічної культури дошкільників середнього віку). Дошкільний навчальний заклад. 2017. № 6/7. С. 8–124.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностична методика А.Д. Шатової

1. Чи ти знаєш, що таке гроші?
2. Що таке покупка?
3. Що таке вартість?
4. Що таке скарбничка?
5. Чи є в тебе вдома скарбничка?
6. Навіщо тобі потрібна скарбничка?
7. Як витрачають гроші у сім'ї?
8. Що таке реклама?
9. А які професії ти знаєш?
10. Ким працює твій тато (мама)?
11. Де працює твій тато (мама)?
12. Що він робить на роботі?
13. Навіщо батьки працюють?
14. Коли ти виростеш, ким хочеш стати? Чому тобі подобається це професія?
15. Як ти думаєш хто такі багаті та бідні люди?
16. Якби в тебе була одна тисяча гривень, на що б ти її витратив?

Стан сформованості економічних знань дітей визначався наступним чином. Кожній характеристиці надавався якісно визначений бал: 3 бали - яскраво виражена ознака, 2 бали - стійка ознака, 1 бал - слабка ознака, 0 балів - відсутня ознака.

Таким чином, бали розподіляються відповідно до рівня знань дітей:

I рівень (низький): від 3 до 6 балів;

II рівень (середній): від 7 до 10 балів;

III рівень (високий): від 11 до 15 балів.

Високий рівень: може пояснити основний зміст економічних понять, виявляє чіткий і стійкий інтерес до праці батьків, має уявлення про працю батьків, уміє вживати економічні слова та вирази, здатна брати активну участь у

діяльності, може відображати набуті знання в іграх, готова до спілкування з дорослими та однолітками. Ставить багато запитань і намагається самостійно знайти на них відповіді; виконує завдання вчасно; контролює свою поведінку; може оцінити результати діяльності; проявляє старанність.

Середній рівень: нечіткі та поверхневі знання. Досить добре розуміє навколишній світ, але не може застосувати свої знання; дбайливо ставиться до матеріальних цінностей, але більше уваги приділяє речам, що її оточують. Свідомо виконує доручення вчасно і тільки під керівництвом дорослого. Не завжди ініціативна, але готова проявляти наполегливість у досягненні мети.

Низький: Не виявляє інтересу до продуктивної діяльності і поводить так, ніби спостерігає збоку. Не доводить розпочате до кінця і швидко втрачає інтерес до роботи, кидає її і повертається до гри.

Відповіді дітей (запис вихователя)

Ім'я дитини	Чи ти знаєш, що таке гроші?	Для чого тобі потрібна скарбничка?	Що таке покупка та вартість?	Що таке реклама?	Для чого потрібна реклама?	Якби в тебе була тисяча грн, на що б витратили?	Як у сім'ї витрачають гроші?	Ким працюють твої батьки?	Ким ти хочеш стати?
Юліана А.	копійки	Щоб купити їжу	Подивитись на цифри	картинка	Щоб купити подарки	На маму і тата	Не знаю	продавець	Як мама
Світлана В.	бумажка	Щоб щось купити	У покупки є ціна	малюнок	Дізнатись про товар	продукти	Мама знає	повар	кондитером
Таня Л.	Без відповіді	Купити одяг	Нема відповіді	фотографія	Не знаю	іграшки	На веселощі	швачка	ветеринаром
Віка Ж.	гроші	Купити іграшку	Не знаю	Велика картинка	Для магазину	веселощі	На катання на поні	вчитель	лікарем
Данило С.	копійки	покупки	Ціна і продукт	Заставка в телевізор	знайджка	солодощі	На відпочинок	лікар	адвокатом

				і					
Женя Д.	копі йки	Для магазину	Без відповіді	лістівка	ве село	Не знаю	магазин	конди тер	поліцей ським
Діана К.	Напе вно гроші	На подарок	Знають дорослі	Н е знаю	зн ижка	На подарунки	На одяг	булгак тер	виховаелька
Даня С.	Без відповіді	Для покупок	Без відповіді	Без відповіді	Не знаю	подум аю	Без відповіді	приби ральниця	директ ором
Оле г І.	копійки	Що б купити їжу	Мо жна спитати в магазині	На телефоні заставка	Для настрою	На цукерки	Не знаю	охоро нець	вчитель
Оля В.	грош і	На солодощі	Без відповіді	ма люнок	Дл я відпочин ку	На друзів	Зна ють батьки	конду ктор	лікар
Петро О.	бума жки	На морозиво	Не знаю	ф отографі я	Де купити солодощі	На велосипед	На атракціон	парик махер	Не знаю
Іван С.	копі йки	На робота	Ніч ого не відповів	Я люблю реклама	ро зпродаж	проду кти	поду маю	вихова тель	Без відповіді

Клим П.	копі йки	прос то	Под ивитись що написано	ка ртинка	Не знаю	воду	Запи таю в мамі	Водій автобуса	презид ентом
Марія О.	Без відповіді	На одяг	Без відповіді	В газеті малюнок	Для великої картинки	Без відповіді	Зна ють дорослі	Без відповіді	подума ю
Вова Ж.	грош і	На обув	Не знаю	Веселе відео	Для магазину	На пепсі	На магазин	співач ка	продавець
Антон П.	копійки	Не знаю	Цін а на товар	Щ ось показують там	Де купить продукти	На машинку	На подарунки	двірні к	геолого м
Тома К.	копі йки	На їжу	Написано все	Кольоров ий малюнок	Щ об потанцюв ати	ігруш ки	На одяг і взуття	полице йський	історик ом
Оля Д.	Не знаю	На подарки	Цін а і продукт	ф отографі я	Дл я свят	Не знаю	На подорож	служи ть	Не знаю

Додаток В

Система ігор економічного змісту

Назва гри «Супермаркет»

Час проведення: 30 хв

Матеріали титульний лист, опис, 8 ігрові шаблони (відділи), 48 фішок-позначок товарів

Кількість учасників: 18 дошкільників

Хід гри:

Є 8 різних відділів: овочі, молочні продукти і т.д, потрібно розповісти про шкідливі та корисні продукти з цих відділів за допомогою фішок.

Назва гри «Збираємося в похід»

Час проведення: 30 хв

Матеріали: титульний лист, опис, 24 ігрові картки, фішки-відповіді.

Кількість учасників: 18 дошкільників

Хід гри:

Вихователь розповідає про важливість активного відпочинку на природі, його оздоровче значення. Це може бути і риболовля, і туристичний похід і експедиція. Вихователь наголошує, що потрібно пам'ятати, будь-яка форма відпочинку вимагає організованості і правильно підібраної екіпіровки. Пропонує розглянути картки, на яких зображені речі та подумати, що слід

брати з собою в похід, щоб зробити його максимально комфортним?. Діти розглядають картки та висловлюють думки щодо кожної речі та інструмента. Кожну картку позначають фішками - так, ні.

Назва гри «Товарний склад»

Час проведення: 30 хв

Матеріали: титульний лист, опис, 8 ігрових карток, 40 фішок-позначок товарів до відділів: дитячі іграшки, канцелярія, музичні інструменти, посуд, побутова техніка, меблі, побутова хімія, одяг.

Кількість учасників: 18 дошкільників

Хід гри:

Потрібно розглянути фішки, який товар до якого відділу відноситься та за допомогою карток розподілити, кому який товар відвезити до магазину зі складу.

Назва гри «Коли є попит на товар»

Час проведення: 30 хв

Матеріали: 20 карток, фішки, мета та титулка.

Кількість учасників: 18 дошкільників

Хід гри:

Вихователь показує дітям картки із зображенням товару. Діти називають товар, обговорюють його призначення та позначають фішкою (літо-зима), його попит відповідно до сезону.

Додаток Г

«Троє поросят»

У лісі жили-були троє поросят. Ціле літо вони бігали по лісі, гралися, в калюжах купалися, на сонечку грілися. Ось одного дня, один з братів, його звали Наф-Наф, запропонував Ніф-Ніфові і Нуф-Нуфові братися за будівництво хатинки, адже осінь не за горами, а за нею і холодна зима настане. Але братам не хотілося залишати свої веселі розваги і, тим більше, братися до важкої праці.

Ніф-Ніф висловив таку думку: «На вулиці тепло, до зими ще далеко, а як буде холодно, я в сухе листя зариюсь і зігрюсь. А листя в лісі шукати не треба, воно повсюди».

Нуф-Нуф також не забажав братись до роботи.

Він міркував так: « Навіщо працювати, витратити даремно час, коли на вулиці так гарно, так приємно ніжитися у теплій калюжі. Коли настане зима, а це ще не скоро, я зариюсь в хмиз і мені буде тепло. Хмизу в лісі, також, вистачає, а з нього хатинку будувати легко і швидко».

А Наф-Наф вирішив братись за будівництво. Але з чого будувати? З листя хатинку будувати швидко, але найменший вітер рознесе її по лісу. З хмизу будівля буде протікати під час дощу. І Наф-Наф вирішив збудувати кам'яний будинок. Він міцний, йому не страшні ні дощ, ні вогонь, а це дуже важливо. В такому будинку і хижі звірі не страшні.

Щоб в оселі було тепло і затишно, треба змурувати піч. І вікна поставити, щоб було світло.

Щоб збудувати такий будинок Наф-Нафові потрібні різні ресурси.

Всі матеріали для будівництва поросятко знайшло в лісі. Камінь - біля річки, там брав також воду і пісок.

Неподалік і глини налив - це все були природні ресурси, їх Наф-Нафові дала природа.

Окрім того, Наф-Нафові необхідні різні інструменти.

До настання холодів Наф-Наф закінчив будівництво хатинки. А Ніф-Ніф і Нуф-Нуф тільки після перших морозів замислились над проблемою житла.

І зробили так, як і планували, з першого матеріалу, який потрапив їм на очі.

Ніф-Ніф зробив хатинку з листя, а Нуф-Нуф - з хмизу. Обоє були задоволені раділи зі своєї винахідливості. Але раділи вони недовго. Одного дня до Ніф-Ніфа прийшов вовк і з легкістю зруйнував його хатинку з листя.

Ніф-Ніф прибіг до Нуф-Нуфа з надією захватись від хижого звіра в хмизовій хатинці. Але вовкові не забракло сили зруйнувати і хатинку Нуф-Нуфа.

Тоді поросята прибігли до Наф-Нафа з благанням про порятунок. Він з радістю впустив своїх братів до будинку і перед самим вовчим носом закрив міцні двері. Вовк загарчав і подерся на дах, а звідти у димар, з якого потрапив прямисінько до Наф-Нафа в піч. В печі горів вогонь і кипіла вода в казані.

Тільки-но в димарі з'явилися вовчі ноги, Наф-Наф забрав накривку з казана і ненажера-сіроманець упав прямо в окріп.

Ошпарений вовк вискочив на вулицю, втік в ліс і більше не повертався до братів.

А поросята зажили в кам'яному будиночку дружно, злагоджено і щасливо.

Підсумкова бесіда.

Яку проблему довелося вирішувати братам?

Хто з них був найрозсудливішим?

Який будинок будувати найшвидше і найкраще? А який найдоцільніше?

Які ресурси необхідні були Наф-Нафові для будівництва?

Які висновки зроблять Ніф-Ніф і Нуф-Нуф після зустрічі з вовком?